

CÍSAŘOVNA ALŽBĚTA.

Román od Viléma Boroše.

KAPITOLA 38.

Císař.

A zaslezný zrak náš pohlíží na císaře, na Františka Josefa, a duše naše z rova se děsí!

... Při hrůze tak strašným činem vzniká v nás hluboká a bolestná soustrast k nešťastnému, ranami stíhanému císaři Františku Josefovi....

... Historie světová nedovede ukázat jiného vévodu, jež potkaly osudy takové, jež hrůzou svojí i báchorce ze starověku převyšují! ... V minulém století jediného panovníka zastřelili podle stanného práva a to byl Meximilián, císař mexický, bratr císaře Františka Josefa....

... Jediný korunní princ zahynul tragickými okolnostmi násilnou, nepřírozenou smrtí — a to byl syn a dědic trůnu Františka Josefa....

... Jediný arcivévoda z panovníckého rodu se ztratil v dalekých mořích, a to byl princ habsburský, arcikníže Jan Salvator....

... Jedinou královnou probodili na ulici, a to byla Alžběta, choť Františka Josefa....

Jsou to vedle starostí panovníckých hrozné rány jenom pro jediného člověka, neboť i císař a král jest také jen člověkem z krve a z masa.

František Josef až posud snášel rány osudu s podivuhodnou, vroucí oddaností.

Snese i ránu poslední? Neklesne pod bolestnou tíhou hrozného neštěstí?

... A dub stojí! ... Žár blesku spálil jeho korunu, bouře mu větví ulámala. Silné a naděje ratolesti opadávají, zůstává pouze holý, pustý kmen sám!...

Takový kmen jest náš král!

Takové a podobné výroky plynou lidem se rtů. A právem, neboť kalich byl naplněn, kalich bolesti. Trnová koruna, již neúprosný osud ovinul kolem lesklé koruny habsburské, byla již celá hotova. Osud uvil tuto korunu z bodláci hrozných ran, strašlivých bolů.

Největší a nejbolestnější byla rána poslední. Zasadila ji vražedná dyka, která protkla rukou šlehaného divokého tuláka v cizíně nejšlechternější ženské srdce.

Trpící matku, milující choť, churavou, zarmoucenou ženu, patronku Uherska, královnou a císařovnu Alžbětu.

Popatřme na starého osudem pronásledovaného, jak pochovává se ve svůj zármutek. Pohlédme, jak zoufale zaplakal na ztrátou své poslední útěchy.

Pohlédme na něho, zaplače s ním... pak, až se zavrou těžké železné dveře hrobky za rakví císařovninou, jež se odebrala ku svým předkům — popatřme s údivem plným holdu na bledé od žalu líce císařovo a fekněme se srdcem pohnutým slova národův: "A dub stojí... korunu jeho listnatou oheň blesku spálil, větve bouře ulámala, ale kmen zůstal a stojí stále pevně — náš král!"

Byla sobota, odpoledne. Byl krásný, mírný, slunný den zářivý. Císař seděl sám v letohrádku Schoenbrunnském, ve své pracovně, u psacího stolu a opíral se o lenošku. Vyřizoval státní záležitosti, psal na žádosti o milost: "Ano".

Každé takové slovo napsané znamenalo lidský život. Místo oprátky katovy žalál a lítostivému zlosynů v žaláři svoboda vznikla z tohoto císařského "ano".

Císař byl samotný. Arcikněžna Marie Valerie s dětmi vyjela si minulého dne do Wallsee. Výlet tento souvisel také s jubilejními slavnostmi rodinnými a jeho veličenstvo ji nezdržoval.

Přípravy ve velké síni schoenbrunnského zámku byly již skoro hotovy. Zdi a stěny byly znova pozlaceny. Veliká okna ozdobena byla malbami na sklech, jež znázorňovaly různé památné chvíle z rodinného života Františka Josefa. V průčelí stěny byl upravený háj z umělých, překrásných květin; na zdi připraveno bylo místo pro veliký obraz císařovnin. Ach, jak dojemný, jak milý představovala si Marie Valerie onen slavnostní večer rodinný.

... Okny pracovny padala záře podzimního slunečního jasu.

Vedle psacího stolu stojí podobizna císařovny Alžběty na velikém podstavci malířském, v drahocenném zlatém rámcí.

Obraz tento byl z dob první mladosti. Bohaté vlasy byly upuštěny a splývaly na šedra a na ramena. Rysy něžné, nevinné, svaté. Pohled snivý, zamyšlený, nadpozemský.

Sluneční paprsky padaly na tento obraz. Pozlacovaly vlasy v kadeřích splývající a ozařovaly ony dvě oči, jimž podobně lze i na blízku trůnů královských jen zřídka spatřiti.

Císař se díval na tuto snivou slídnou tvář....

Paprsky sluneční ozařovaly ji oslnivě, jakoby tvořily gloriolu kolem hlavy císařovny.

"Taková něžná byla vždy a jest posud!" šeptal císař zahloubav se v pozorování obrazu.

A v duchu jeho oživila znova minulost. Sladká léta blažené mladosti, nerušená léta na začátku manželství. V očích jeho veličenstva zaleskly se slzy. Utěl si je a usmál se.

"Hleď, dobrá paní," pravil, mluvě k obrazu, "jak hluboce tě podnes miluji! Svět, lidé o tom nevědí, ale naše srdce a naše duše to vědí, cítí to. Bůh tě přivede co nejdříve domů. V Schoenbrunně bude vše takové, jako tehdy....

tehdy, když jsem tě sem přivedl jako tichou nevěstu... Čekám tě s radostí a se srdcem vše milující. Ale co to?... Jak bych zaslechl pohřební zpěv?"

Z venčí ozýval se smuteční zpěv.

Císař povstal od psacího stolu, přistoupil k oknu a otevřel je.

Kolem hlavního vchodu letohrádku ubíral se pohřební průvod. Čtyři bělouši byli zapřaženi do pohřebního vozu, v němž uložena byla rakev věnci pokrytá.

Byl to pohřeb malého děvčete. Před pohřebním průvodem kráčel kněz, vedle ministranti a několik zpěváků, kteří zpívali smuteční písně.

Jeho veličenstvu byla nápadnou tvář kořova.

"To je zvláštní!" pravil si tiše. "Zdá se mi, že vidím Jonáše, bývalého posneného kněze, nadaného duchem prorockým.

"To je zvláštní," uvažoval císař dále, "po celá léta mého života jsem si na toho prorockého mnicha ani nevzpomněl. On byl to, jenž mně řekl, že na trůnu nedoudu blaženosti a štěstí.... Pravdu dělá! Trpěl jsem mnoho a velice, osud mne stíhal hroznými ranami, ale víra a důvěra v Boha dodávaly mně nové síly k dalšímu životu! Jdi jen, jdi, mnichu hrubých rysů, a pochovej tu malou nebožku.... Mnichu Jonáši, duch tvůj mne nezastřešuj více."

Jeho veličenstvo odstoupil od okna. Smuteční píseň dozněla a kolem letohrádku bylo opět úplně ticho.

Jeho veličenstvo zadíval se opět na obraz císařovny....

Pak sáhl po vojenských spisech na svém stole a první bedlivě prozkoumal. Chudý mladý poručík prosil nejvyššího vojenského pána, aby se směl oženiti bez kauce svatební a nevěstou rovněž chudou.

Proba mladého důstojníka byla psána s dojemnou vřelostí, ministr vojenský pak činil návrh na příznivé vyřízení.

Císař podíval se na obraz císařovny, pozlacený slunečnými paprsky. Jakoby se své paní tážal: Ano — ne?

Obraz usmíval se i nyní, jako vždy jindy.

A císař napsal na spis ano.

V tom okamžiku vstoupil hrabě Paar, nejvyšší pobočník císařův. Tvář jeho byla nápadně bledá, pohled nepokojný, pobouřený. — Stanul po vojensku uprostřed pokojů. Pozdravil a chtěl promluvíti.... Ale hlas mu nešel z hrdla.

"Nuže — co se přihodilo?" tážal se císař, tuše neštěstí. "Jste velmi rozčilen, hrabě."

"Vaše veličenstvo, můj císaři a veliteli!" ozval se hrabě Paar třešoucím se hlasem. "Ze Ženevy došli zprávy velice skličující a smutné. Její veličenstvo císařovna...."

"Je jí hůře? Rozstoupila se?" tážal se císař, pferušiv svého pobočníka a rychle se zvedl.

"Ano, veličenstvo, jejímu veličenstvu císařovně stalo se veliké neštěstí...."

"Jen mužně a upřímně, hrabě!" pravil císař znepokojeně. "Jsem muž, já jsem na všechny rány osudu připraven. Mluvte: císařovna umírá?"

Z očí hraběte Paara vytryskly slzy. Rty musil pevně svírat, by nahlas nepropukl v pláč.

"Císařovně se stalo neštěstí?" ptal se císař hlasitě, přistoupiv zcela blízko k hraběti.

"Ano, veličenstvo," vzdychl hrabě Paar. "Její veličenstvo císařovna a královna Alžběta stala se před dvěma hodinami obětí politického šílenství. Anarchista protkal slechetné srdce, nejšlechternější, jaké kdy v nadrech ženských bilo. Její veličenstvo do trpěla...."

Šedivý mocnát sáhl si k srdci. Zbledl, tvář jeho byla jako popel. Obrátil se k obrazu, upřel ztrnulý pohled svůj na rozkošné rysy jejího veličenstva — a křečovitě, bolestně, srdcervoucím hlasem zavzlykl:

"Elizo má, má ženo, mé vše na světě, tedy i tebe mně ukrutný osud od srdce odebral!"

A stanul před obrazem, před chladnou, neživou malbou.

Dlouhou chvíli tak stál. Pak požádal hraběte Paara o ruku a opíraje se o něho, odebral se k psacímu stolu a zde klesl na své křeslo.

"Veličenstvo, cesty Páně jsou nevyzpytatelné," chtěl říci hrabě Paar svého pána — ale nadarmo, neboť i on byl zdrcen, plakal a vzlykal s císařem.

"Opravdu, osud mne od ničeho na tomto světě neušetřil!" pravil císař v hlubokém bolu. "To byla nejtěžší rána!... Teď již je konec všemu!"

Byl to hrozný, strašný výjev. — Císař a král plakal. Šedivý mocnát, zdrcen nesmírným žalem, vzlykal.

Když první záchvat bolu se poněkud utíhl, vypyčoval se císař na podobnosti vraždy, ale hrabě Paar nebyl s to, podat mu bližší vysvětlení. Hraběnka Stárayová poslala hraběti Paarovi stručný telegram; depeši tuto obdržel ve vídeňském Burgu a ihned s ní odejel do Schoenbrunn, by sdělil

strašlivou onu zprávu s panovníkem, který s milující srdcem choť svou očekával.

Sluneční jas podzimní, okny do císařovy pracovny padající, ozařoval již tváře bolestné a pláčící.

Také hrabě Goluchowski, ministr zahraničních záležitostí, se již dostavil k císaři. Přijel tryskem v kočáře a přinesl druhý brožovaný zprávu.

Císař podal ministru s pláčem ruku a udiveně mu řekl: "Není pochopitelné, jak mohl někdo napadnouti tu paní, jež po celý svůj život nikdy, nikdy neučinila nic zlého a jen dobro rozsávala na vše strany."

Později přišly podrobnější zprávy. Císař několikrát ztratil mysl a polo ve mdlobách opíral se v lenošku.

Byly to hrozné, trapné hodiny!

Jeho veličenstvo, sotva se vzpamatoval, ihned nařídil, aby dětem jeho byla okamžitě podána zpráva, že mají k němu přijíti.

Arcikněžna Marie Valerie a Gisela byly ihned zpraveny a Marie Valerie přibyla ještě téhož dne večer z Wallsee do Schoenbrunn. Shledání bylo srdcelomné, dojemné. Otec a dcera dlouho vzlykali v objetí.

Arcikněžna Valerie, jež matku svou milovala a cítila až ku zbožňování, byla miláčkem císařovny. Císařovna osobně řídila její výchovu a když vyrostla, vyvinul se mezi nimi důvěrný poměr, převládající společným slechetným smýšlením, který pak ještě více se utvrdil, když arcikněžna se provdala.

Arcikněžna utrpěla skutečně nenahraditelnou ztrátu smrtí matčinou. Potřebovala tedy tím více síly, aby v těžkých těch dobách setrvala věrně u otce a podporovala ho.

Arcikněžna chtěla tím dokázati, že se řídí heslem své matky, jež tato před ní často pronesla: "Nejsvětější povinností ženy jest podporovati a těšiti v těžkých dobách svého muže."

A arcikněžna plnila s podivuhodnou pevností svou povinnost. Ani na okamžik se od císaře nevzdalovala.

Ujednali společně, že přivezou zavražděnou císařovnu dne 15. září ze Ženevy do Vídně, do kaple v Burgu. I rakev objedнала arcikněžna Valerie sama. Rakev, do níž drahou mrtvolu uložili, byla zhotovena v dílně dvorního truhláře a čalouníka. Vystlána jest bílou žínkou a bílým hedvábným polštářem.

Rakev jest ze dřeva a je potažena černým sametem; na plochem víku leskne se kříž, zhotovený z pravého zlatého vyřívání. Strany jsou potaženy rovněž pravým zlatohlavem, rohy pak jsou silně pozlaceny.

Rakev spočívá na šestí pozlacených nohách. Rakev tuto uložili do jiné, prosté rakev kovové a svět viděl o pohřbu pouze tuto rakev.

... V Schoenbrunnském zámku zavládá nevýslovný smutek. Císař bděl po celou noc. Modlil se několikrát s arcikněžnou Valerie a sotva se mohl dočkat, by spatřil rakev své choti.

Bohužel — jen rakev, neboť v Ženevě uložili zesnulou trpitelku do dvojí rakev, kovovou rakev zasetovali a na věky ukryli před zraky milujících.

Vypravovalo se o dvou malých okénkách, jež byly s obou stran rakev udržány. Ano, byly v rakvi tyto dva otvory, ale i ty zavřeli....

... Proč?... Sny zavražděné císařovny nepřál si ani manžel vyrušiti....

KAPITOLA 39.
Srdce císařovny Alžběty.

Druhého dne po vraždě obklopili tělesné pozůstatky vytrpěví

dobrotivé císařovny učení lékaři a profesori, aby učinili zážnost pod minkám zákouem nařízeným. Bylo třeba úředně vyšetřiti příčinu smrti.

Lékaři zjistili, že vražedná zbraň vnikla pátým centimetru hluboko do srdce císařovny a celé je probodila, takže zbraň na protější straně srdce vyčnívala.

Jest skoro nepochopitelné, že císařovna mohla po tomto poranění učiniti ještě šedesát až osmdesát kroků. Lékaři dovedou tuto okolnost vysvětliti jedině neobyčejnou pevnou vůlí císařovninou.

Rána sama byla velmi nepatrná v rozměru, byla sotva čtyři milimetry široká.

Zápisník o obledání zesnulé císařovny, sepsaný drem Coleyem, Reverdiou a Medesandem, obsahuje tuto stať:

Vražedný nástroj, jímž útočník císařovnu usmrtil, byl buďto kus tříhranného železa nebo oceli. Vnikl v čtvrtého žebra do těla a to silou takovou, že žeberní kost byla zlomena.

Okraje rány jsou dva a půl milimetru široké. Vražedný nástroj probodl v čtvrtého žebra plíce a bílou srdeční a vnikl až k levé srdeční komoře, kterou též prorazil.

Dýka probodila srdce shora dolů a spodní komorou vyšla ze srdce. Délka rány sahá až k dolní komoře. Smrt nastala v tom okamžiku, kdy krev zalila srdeční komoru.

Nástroj, jehož útočník užil, byl nadmíru ostrý a krev tudíž jen zvolna kanula do srdeční komory. Tím lze vysvětliti, že její veličenstvo žila i pak, když měla srdce probodnuté, byť i jen krátký čas. Neboť musila žít, pokud se v srdeční bílé nesešlo tolik krve, až nadešla srdeční mrtvice. Kdyby Luccheni nebyl ze srdce císařovny dýku vyrvál, mohla ještě několik hodin zůstati na živu.

Podle svědectví tohoto zápisníku lékařského byly na srdci patrné příznaky ztuhnutí, ale organických změn na něm nalezeno nebylo; o jiných podrobnostech zápisník nepraví, neboť byl sepsán pouze za tím účelem, aby se zjistila příčina smrti a popis rány.

Když se to stalo, bylo srdce uloženo opět na své místo do těla. Tvrdí se sice, že bylo ve zlaté skříni zvlášť do Vídně převezeno a zde pod prostřední mramorovou deskou na hlavní oltáři u Augustiánů uloženo. Ale nebude tomu tak.

Rodiny panovnícké již dávno zanechaly toho starodávného zvyku, že pochovávaly srdce svých členů rodiny na zvláštních místech. Šťastný národ maďarský dožaduje se tohoto srdce darem, aby k němu vystavil "Chrám věčného zbožňování", v němž by tuto svatou a drahou relikvii uložili; je jim svatou a drahou, neboť jeonm přizeň císařovny Alžběty to byla, jež politický i hospodářský a kulturní vývin a svobodu Maďarů povznášela svou přimlívou u císaře.

Po lékařském konsliu následovalo balsamování mrtvol. Pak byla oděna — v černé šaty. Jako za života svého, i po smrti byla v černých šatech. Oblékli ji v hedvábné krajkové šaty; dlouhé, krásné tmavé vlasy upletla jí hraběnka Stárayová naposlady v obvyklou korunu a do sepjatých rukou vtiskla jí růženec a křížek ze slonoviny.

Závoj, jímž líce bylo pokryto, byl posypán oblíbenými květinami císařovny.

Veliká dvorana v hotelu byla přeměněna v kapli. Stěny potaženy byly černými, stříbrem prošívanými látkami, kolem rakev byly rozestaveny jižní květiny, svěčky rozsvíceny, a čekali jen na rakev, již ve Vídně zhotovili dvorní truhlář, aby velikou zesnulou mohli konečně k odpočinku do ní uložiti.